

6. Михайлов А. В. Музыкальная эстетика Германии XIX века. Сост. А. В. Михайлов, В. П. Шестаков. В 2-х т. – М.: Музыка, 1981. – Т. 1. – 415 с.
7. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. М., 1978. 420 с.
8. Grillparzer Franz: Saemtliche Werke. Band 1, Muenchen [1960–1965], S. 81–85.
9. Hubert Reitterert. Der junge Grillparzer und seine vergessenen Lehrer: Mederitsch-Gallus, Ridler, Stein. [Електронний ресурс] Режим доступа : <http://grillparzer.at/gesellschaft/veranstaltungen/lehrer.shtml> 21.08.2013.
10. К. Н. Köhler, D. Beck, G. Herre u. a. Ludwig van Beethovens Konversationshefte. Bde 1–11, 1968–2001. – ВКх 3, S.287–289.

Пилипишин С.І.

УДК 82.091

ПОСТАТЬ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО В РОСІЙСЬКІЙ КРИТИЦІ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті зосереджено увагу на ключових оцінках постаті І.П. Котляревського в російській науковій думці кінця ХІХ століття. Порушено такі проблеми, як близькість «Енеїди» до народної творчості, її самостійність, пародійність, комізм. Розглянуто питання про значення І.П. Котляревського як зачинателя нової української словесності в оцінках російських та українських учених того часу.

Ключові слова: І.П. Котляревський, критичні оцінки, національна література, нова українська словесність, літературні впливи, поема, п'єса.

Аннотация. В статье сосредоточено внимание на ключевых оценках личности И.П. Котляревского в русской научной мысли конца ХІХ века. Затронуты такие проблемы, как близость «Энеиды» к народному творчеству, ее самостоятельность, пародийность, комизм. Рассмотрен вопрос о значении И.П. Котляревского как зачинателя новой украинской словесности в оценках русских и украинских ученых того времени.

Ключевые слова: И.П. Котляревский, критические оценки, национальная литература, новая украинская словесность, литературные влияния, поэма, пьеса.

Summary. The given article deals with key estimation of the figure of I.P. Kotlyarevskiy in the Russian scientific view of the end of ХІХth century.

Such tasks as close relation of “Eneida” to folk, its individuality, parody, comicality are shown. The point of importance of I.P.Kotlyarevskiy as a foudator of new Ukrainian literature in the Russian and Ukrainian scientists’ estimation of that time is determined.

Key words: I.P. Kotlyarevskiy, critical estimation, national literature, new Ukrainian literature, literary influence, poem, play.

За час панування в країні тоталітарного режиму в суспільстві міцно утверджувалися директивні методи й способи висвітлення як проблем сьогодення, так і подій минулого. До оцінки історичної спадщини, зокрема і літературної, підходили, як правило, із заздальгідь виробленими заідеологізованими трафаретами і все, що не відповідало їм, або спрощувалося і фальсифікувалося, або замовчувалося чи відкидалося під виглядом критики. І. Дзюба виділяє «нібито нові акценти в антиукраїнській пропаганді й учених викладах російських імперців». Але сам називає новизну цих акцентів відносною, «здебільшого це просто нова артикуляція старих настановлень російського націоналізму кінця ХІХ – початку ХХ століть» [3, с. 896].

У ХІХ столітті українськомовна, етнопсихологічна за своєю суттю творчість, попри всі перешкоди на її шляху, все-таки просувалася. Вона дійшла до тої межі, коли мав відбутися перехід до нової стадії розвитку. Потрібна була лише людина, яка мала виконати цю важливу культурну місію. Такою людиною виявився І.П. Котляревський, який виріс на ґрунті народної творчості і поклав її в основу своїх творів.

Близькість «Енеїди» І.П. Котляревського до народної творчості мала неабияке значення: твір І. Котляревського був не раптовим стрибком від російської літератури до української, а яскравим зразком невпинної еволюції (курсив наш. – С.П.) національної літератури. Таким чином, нова українська література відразу заявила про себе як явище цілком самобутнє. Основним елементом в «Енеїді» І.П. Котляревського була не чужа літературна тенденція, а питома українська. Своєму народному змісту нова українська література завдячувала лише сама собі. Про відтінки чужого впливу міг свідчити лише жанр поеми – пародія. На думку І. Стешенка, «Енеїда» не була своєрідною реакцією псевдокласицизму, а її комізм виник поза літературою російською. Водночас учений цілковито не відкидав можливості впливу російської літератури на українську поему: ««...» только съ формальной стороны позаимствовалась на счетъ литературы русской: въ ней укрѣпились стихотворный размѣръ и отчасти эстетическій вкусъ «...»» [13, 18].

Елементи «західництва» І. Стешенко добачав хіба що у п'єсах І.П. Котляревського. Проте, на його думку, письменник не поривав зв'язків зі змістом відомих інтерлюдій, він тільки надавав їм більш розвиненої західноєвропейської форми, здатної задовольняти художні потреби.

М. Дашкевич твердив, що завдяки І.П. Котляревському українська література стала на сприятливий шлях, який провадив до вирішення завдань, обов'язкових для будь-якої літератури як живильної енергетичної сили.

Такі моменти в українському літературознавстві широко не досліджувалися з ряду об'єктивних внутрішніх і зовнішніх причин. Видимою ознакою колоніального стану і чільним компонентом загального

завуження інтелектуальних обріїв було тривале знецінення компаративістики. Йшлося переважно про вирішальний вплив росіян на українське письменство. Наукові висновки навіть таких авторитетних українських учених у галузі українсько-російських взаємин, як О. Білецький, М. Гудзій, С. Кирилюк, Н. Крутікова, М. Пархоменко, Ф. Прийма, Є. Шаблювський та ін. вимушено знекровлювалися і позбавлялися переконливих компаративістських вимірів. Оскільки в культурному просторі всього XIX століття на етнічній території України утверджувалися доміанти великодержавності, то в нашому дослідженні російські погляди на українське письменство будемо реставрувати за текстами й літературно-критичними оцінками того часу, зберігаючи геополітичні виміри. У такий спосіб думаємо враховувати ретроспекцію в переосмисленні літературного фактажу.

Іван Петрович Котляревський, як зачинатель нової української літератури, кажучи по-сучасному, завжди був у центрі уваги не лише українських, а й російських літературознавців. У вивченні його творчості науковці цікавили насамперед художні особливості творів, а також ті причини, що зумовлювали письменництво «малоруською» мовою.

Факт появи першого друкованого «малоруського» слова, вираженого не в тій книжній південноруській мові, яка добре була знайома освіченим громадянам суспільства, а в мові, яка творилася на народній основі, мав важливе значення для розвитку й піднесення всіх засад поширення, бо вона виражала національну самосвідомість. «Енеїду» І.П. Котляревського знала кожна грамотна людина в Україні, а подекуди і у Великої Росії. Чимало місць з неї люди цитували напам'ять. Читачі захоплювалися дотепністю висловів, гумором автора і звичністю колориту. Функціонально вагоме значення тексту І. Котляревського полягало у двоєдиному напрямку: соціально-культурному. А І. Стешенко твердив: «...» но еще большее значение приобрели его произведения в силу их украинской национальной формы. Появление их составило в культурном нашем развитии цѣлую эпоху, весьма прогрессивную по сравнению с прошедшим и служащую исходной точкой для будущаго» [13, 3].

До кінця 30-х років XIX століття друковані в пресі відгуки про І.П. Котляревського були спорадичними і тоді не ставилося питання про причини виникнення нової української словесності. Однак з тодішніх рецензій було видно, що «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» мали великий успіх не лише серед українців, а й в середовищі великоруських читачів.

Одним з перших відгукнувся на твори І.П. Котляревського І. Срезневський. Його інтерес був прикутий до невідомої ще тоді «Наталки Полтавки». Він характеризував п'єсу як один із перших книжно-народних творів України і називав її першим збірником пам'яток місцевої народності, прикладом для творення наступних.

Після 1838 року, тобто після смерті письменника, українська та російська періодика почали друкувати ряд статей про І.П. Котляревського біографічного характеру або у вигляді критичної оцінки його творів. Одні ставили в заслугу його творчість по-українськи, а інші різко висловлювалися проти письменства «малоруською» мовою, пародійної «Енеїди» І.П. Котляревського зокрема.

У тому контексті заслуговують уваги писання біографа І.П. Котляревського С. Стеблина-Каменського. Окрім біографічних відомостей, які трактували його як людину й чиновника, той критик торкнувся також його літературної діяльності. Він високо оцінював і «Енеїду» І. Котляревського, і його драматичні твори: «Комизмь его Энеиды неподражаемъ, – вездѣ дышетъ самая непринужденная сатира, блестящая неподдѣльною веселостью и остротами наблюдательнаго ума. Вся Украина читала Энеиду с восхищеніемъ. Легкость разсказа, вѣрность красокъ, тонкія шутки были вь полной мѣрѣ новы, очаровательны. Списывая сь природы, авторъ нигдѣ не погрѣшилъ противъ истины; народность отражается вь поэмѣ, какъ вь зеркалѣ...» [12, с. 63]. Праця С. Стеблина-Каменського мала відчутний вплив на подальшу оцінку творчості І.П. Котляревського російською критикою.

У 1841 році у журналі «Москвитянин» Пассек писав: «Энеида была принята в Малороссіи сь восторгомъ, всѣ сословія читали ее, отъ грамотнаго крестьянина до богатаго пана. Сь нетерпѣніемъ будемъ ожидать полнаго изданія Энеиды на малороссійскомъ языкѣ и надѣмся, что г. Волохиновъ (издатель) употребить все стараніе, чтобы, кромѣ большаго количества экземпляровъ для общаго народнаго чтенія, были экземпляры и для столицы, вь которой много цѣнителей прекраснаго дарованія г. Котляревскаго и любителей малороссійской народности» [7, с. 375]. З іншого боку, в «Библіотекѣ для Чтенія» 1843 р. можна було зустріти: «Какъ всѣ провинціальныя юморы, малороссійскій юморъ страстно любитъ избирать своимъ героемъ и своимъ чучеломъ мѣстнаго мужика. Надо, поэтому, прежде всего знать бытъ, нравы и понятія украинскаго простолюдина; кромѣ того, надо порядочно привыкнуть къ малороссійскимъ жартамъ, которые будучи буквально переведены на русскій языкѣ, рѣдко могутъ быть выслушиваемы безъ самопожертвованія...» [7, с. 376]. З відгуків, які тоді друкував «Москвитянин», передавався читачам, недвозначно їм навіювався недобррозичливий погляд на корінних мешканців краю, що трактувався окраїною великої держави. Отже, формувалася оцінковий смак «чужинця». При частому повторенні подібних літературних смаків у публічній пресі важко було зберігати свою гідність.

Окрім російських публіцистів, місцева критика також висловлювала певне ставлення до «Енеїди» І.П. Котляревського. Не варто розглядати одні праці без інших, оскільки у них тепер простежується трансформована тенденція до взаємовпливів і навіть взаємоперегуків. Скажімо, 1843 року І. Галка (М. Костомаров) у «Молодику» писав: «Появление такихъ произведений, какъ перелицованная Энеида, свидѣтельствуетъ о ненормальномъ состояніи литературныхъ вкусовъ, хотя обвиненіе вь этомъ не можетъ падать на Котляревскаго, такъ какъ это являлось результатомъ тогдашняго настроенія по поводу упадка классицизма и вторженія романтизма: «малороссійскій языкъ – самая романтическая форма; Энеида – самое классическое содержаніе» [1, с. 160]. У 1844 році М. Костомаров знову звернувся до творчості І.П. Котляревського. Він розглядав «Енеїду», так би мовити, амбівалентно: з погляду літературної форми та

її змісту. Щодо форми, українська «Енеїда», на думку М. Костомарова, належить до пародій; як пародія, вона відповідала духові часу, містила в собі кпини над класичними богами і героями. Таке висміювання класичних зразків було тоді модним, бо сприймалося як реакція псевдокласицизму, який панував у російській літературі дещо раніше, але згодом втратив своє значення, щоб дати місце новим напрямкам. Вважаючи «Енеїду» зразком пародії XVIII століття, важливої для часів поета, М. Костомаров відкидає її значення для сучасної йому епохи, тобто для 40-х років XIX століття. Таким чином, форму «Енеїди», що висміювала псевдокласицизм, М. Костомаров уважав застарілою. У міжжанровому аспекті М. Костомаров трактував і мовне багатство «Енеїди». На його думку, це блискуча, народна мова. Невисокої думки він був про віршовий розмір поеми, оскільки вважав, що саме чотиристопний ямб не давав поетові простору виявляти свій талант на всю широчінь.

Щодо змісту поеми, М. Костомаров наголошував на зображенні народного побуту, характерів і вияві почуття гумору. Іншої тональності був відгук М. Костомарова про «Наталку Полтавку». Він вважав, що її зміст відзначається застарілою сентиментальністю.

У 1861 році в журналі «Основа» різко ставив питання про значення І.П. Котляревського як зачинателя нової української словесності і П. Куліш. З його погляду, «Энеида носить на себѣ признаки глубокого упадка народного чувства самосознания и самоуважения, причина чего скрывается в исторически выработавшемся раздвоении малорусского народа на пана и мужика, а результат этого сказался в стремлении Энеиды глумиться надъ мужикомъ, представить въ видѣ карикатуры этого мужика, однимъ словомъ найти для пановъ развлечение въ изображеніи глупости простолюдина» [5, с. 248]. Як бачимо, лексичні ресурси П. Куліша зумовлені його розумінням «самосвідомості і самоповаги» українців, розшарування народності на «панів» і «мужиків». Він не приймав інтенції автора презентувати «глупости простолюдина». Таке сприймання твору І.П. Котляревського занурене в тлумачення тексту, в яке переходив Куліш-критик чи історик літератури.

Визнаючи, що з творчості І.П. Котляревського бере початок нова «малоруська» література, російський літературознавець О. Пипін шукав причини відкриття нової ери в розвитку цієї літератури в загальному русі епохи слов'янських відроджень з кінця XVIII ст. З погляду російського вченого, «у добродушного Котляревского едва ли могли быть такія злостныя цѣли (какія приписывалъ ему Кулишъ); его пародія была не угодливістю вкуса пановъ, а скорее отголоскомъ начавшейся оппозиціи старому классицизму и плодомъ простой шутки» [10, с. 261]. Таким чином, О. Пипін пропонував порівняльно-історичну, толерантну оцінку творчості І.П. Котляревського у функціональному вимірі.

М. Петров у фундаментальній праці «Очерки истории украинской литературы 19-го столѣтія» [9] ставив завдання простежити хід історичного розвитку нової української писемності, з'ясовуючи причини її виникнення. Таких причин Петров нарахував доволі багато, але їх докладно не аналізував. Він цілком погоджувався з О. Пипінім у тому, що нова українська література виникла як результат загального руху епохи слов'янського відродження. Але додавав, що під впливом російської літератури і частково польської, ускладнилася реакція на псевдокласицизм. Тому «Енеїду» І.П. Котляревського породила російська традиція, а «Наталку Полтавку» – карамзинський сентименталізм.

М. Дашкевич [2], стверджуючи, що основи нової української літератури закладені ще в літературних фактах попередніх епох, у цілому ряді культурно-побутових явищ малоруського народу, вихідним пунктом у розвитку української літератури вважав любов до своєї народності, природну потребу самовираження рідною мовою, прив'язаність до рідного слова. Внаслідок цього, говорячи про І.П. Котляревського, автор насамперед виправдовував його щодо звинувачень у прояві упадку народного почуття самосвідомості і самоповаги, які закидали І.П. Котляревському з приводу «Енеїди», і від звинувачень в афектації й сентименталізмі з приводу «Наталки Полтавки». М. Дашкевич заперечував те, що твори І.П. Котляревського з'явилися під впливом російської літератури.

Треба наголосити ще, що не завжди і не всіма І. Котляревський сприймався як зачинатель нової української літератури, «...» иногда проскальзывала мысль, что Котляревскій со своей «Энеидой» появился, какъ нѣчто невиданное и неслыханное, что онъ какъ бы съ неба свалился, чтобы положить начало малорусской словесности. Въ доказательство этого достаточно сослаться на «Передне слово до громады» г. Кулиша, помещенное имъ въ альманахѣ «Хата» 1860 г., гдѣ встрѣчаемъ такія слова: «Дывне отсе въ насъ дило, панове громадо, наша словесность Украинська! Не було, не було ии тогда, якъ наши дуки великимъ коштомъ громадськимъ академіи та школы споряжали и до нимцивъ дитей у науку посылалы, и саму нимоту до себе великими гришмы підіймалы, а теперъ - ось тобі на! усе не до смаку, що въ насъ, починаючи ажъ одъ Нестора, понапысувано: треба якусь иншу мову и иншій духъ у кнѣжкахъ появыты» [7, 379]. Серйозного значення П. Куліш «Енеїди» не надавав. Для нього вона була важлива тільки як перший твір нової української літератури, як перший досвід. Проте П. Куліш звинувачував І.П. Котляревського в тому, що сама ідея написати пародію мовою свого народу свідчить про відсутність поваги до цієї мови. Натомість у «Наталці Полтавці» П. Куліш убачав крок до прийнятного зображення українського народу і повагу до його простих людських почуттів.

У полеміку з П. Кулішем вступив М. Максимович, який вважав, що з настанням нового періоду в житті народу з'являються інші прагнення і в його словесності, за яких вона, не задовольняючись попередніми своїми формами, проявляється в нових. Учений не пригадував такого, щоб українцям було не до смаку все, що написано, починаючи з Нестора. У новій словесності проявлявся той самий народний дух і та сама народна мова, якими дихала і словесність усна та писемна ще за часів козацької України. Нова словесність – не що інше, як продовження старої. То ж навіть, на думку М. Максимовича, представляти її як «небывалое диво», як це робив П. Куліш.

Щодо творчості І.П. Котляревського, П. Куліш подав відому всім читачам оцінку як «регіть – найстрашнійша проба нашому писаному слову українському» [6, с. 509]. М. Максимович знову опонував П. Кулішеві. Сміх, викликаний комічною поемою І. Котляревського, з погляду М. Максимовича, не міг бути згубним для нової «малоруської» словесності; навпаки, він був *знаком* (курсив наш. – С.П.) повного успіху поеми і свідченням співчуття українців до свого слова в літературі загальноруській.

Не погоджувався з П. Кулішем і Чибисов, який у 1861 році вів рубрику «Обзоръ журналовъ» в «Одескомъ Вѣстникѣ». Саме тоді він згадав і «Основу» зі статтю П. Куліша, зазначивши: «Не смотря на такую строгость суждений о деятельности Котляревскаго, все таки нельзя ему отказать въ известной *исторической роли* (курсив наш. – С.П.) въ судьбѣ украинской письменности, хотя бы уже потому, что онъ отлично владѣлъ языкомъ» [15, с. 156].

Непереконливим було і невдоволення П. Куліша з приводу комічного зображення І.П. Котляревським українського простолуду. Адже поет не мав односторонньої пристрасті ні до вищого, ні до нижчого прошарків суспільства, так само, як і в українській народній творчості, яка однаково глузливо трактувала як простий народ, так і панство.

1877 року твори І.П. Котляревського були видані в Галичині. В. Онишкевич надавав потрібного значення творчості поета: 1) він, мовляв, робить літературу доступною для цілого народу; 2) спростовує боротьбу між класицизмом та романтизмом; 3) виступає як письменник вчасно. Галицький літератор, захоплюючись мовою творів І. Котляревського, його гумором, ямбічну стопу вважав неприємною для вуха українців.

У 1881 році в Галичині про І.П. Котляревського з'явився новий нарис, який належав Кошовому. Автор (очевидно, О. Кониський) твердо заявив, що біографи і рецензенти поета ще жодного разу не збагнули його духу й звинувачували його в тому, чого він цурався: «Юморістичну форму сієї «Енеїди» і «Оди» Котляревський вибрав не ради того глузування, котрим докоряє его Куліш, а ради тих обставин, котрих Куліш не вмів, чи не схотів зрозуміти. Там, де критики Котляревського бачуть «сміх», ми бачемо «сльози», де їм здавалось «лакейство», ми бачемо зі сторони поета «жертвоприношення», котрим він хотів допомогти народові» [4, 73]. З такою точкою зору рецензента не погодився І. Стешенко. Факт, що «Енеїда» перенасичена жартами і кпинами, визнавав навіть і сам І.П. Котляревський. То ж навіщо Кошовому шукати в ній якісь сльози? Таким чином, на думку І. Стешенка, критик пішов проти самого І.П. Котляревського.

Кошовий називав І.П. Котляревського демократом, сатириком, який висміював схоластичну науку і панування іноземної мови в школах і науці. Це проблематизував той же І. Стешенко. На його думку, ні «Енеїда», ні інші твори І. Котляревського не дають підстав називати письменника націоналістом. Насамперед тому, що таке поняття в українському житті з'явилося значно пізніше.

У 80-і роки XIX століття неоднозначні оцінки творчості І.П. Котляревського висловлював і сам П. Куліш. Тепер він називав поета реформатором, діячем українського відродження, родоначальником нашої літератури.

Багато сказавши про роль українців у розвитку російської культури і визнаючи необхідність для великоросів вивчення української літератури, звертався в цьому зв'язку безпосередньо до І.П. Котляревського і Мінський.

Як підсумок розмаїтих оцінок творчості І.П. Котляревського наприкінці 90-х років XIX століття в Петербурзькому Енциклопедичному Словнику була синтезована стаття про життя і творчість українського поета.

Одним із важливих завдань, які піднімалися при вивченні творчості І.П. Котляревського, було питання про самостійність його «Енеїди». Переконливе вирішення цього питання мало не тільки теоретичне значення, а й до певної міри практичне. Воно мало подати кінцеву оцінку цього художнього твору і поставити його на належне місце серед інших творів української літератури. Вирішення згаданого завдання могло бути досягнуто лише шляхом порівняння всіх існуючих до І.П. Котляревського переробок «Енеїди» Вергілія, і особливо шляхом порівняння «Енеїди» І.П. Котляревського з російською переробкою Осипова. Першим, хто серйозно поставився до осмислення цього питання, був відомий російсько-український вчений Олександр Котляревський. У 1856 році в замітці про малоруську літературу він висловив думку, що «Енеїда» І.П. Котляревського – це тільки *вдале* (курсив наш. – С.П.) продовження «Енеїди» Осипова. Тоді ж на основі свідчень деяких людей, які близько знали І.П. Котляревського, Олександр Олександрович Котляревський висловив протилежне судження: мовляв, рукопис І.П. Котляревського потрапив до рук Осипова, який видав його в перекладі російською мовою. А Іван Петрович Котляревський поспішив видати свою «Енеїду» під власним прізвиськом. Отож, згаданий російський дослідник гадав, що цей твір писаний як *світовираження* (курсив наш. – С.П.) українського народу. «Енеїда», на думку однофамільця Івана Петровича Котляревського, була наслідком сучасного напрямку власне російської словесності, а для самого автора слугувала не більше, ніж літературним жартом, забавою. За переконаннями О.О. Котляревського, в «Енеїді» розповідь, назви місцевостей, звичаї цілком малоросійські. Проте цього для критика виявлялося замало, щоби говорити про народність поеми. Гумор у ній, на думку цього вченого, абсолютно протилежний українському.

Інакше поставився О.О. Котляревський до «Наталки Полтавки». Він заперечував думку М. Костомарова про застарілу сентиментальність минулого століття. Навпаки, бачив у ній стільки життєвої сили, простоти і драматичності, українського легкого гумору, що важко ідентифікувати авторів перелицьованої «Енеїди» і «Наталки Полтавки».

Проблема перелицьованої «Енеїди» досить складна, бо має в історії культури різні повороти. Те, що німецька «Енеїда» Блумауера мала вплив на Осипова, а російська переробка Осипова надихнула українського поета, стверджував ще і Мінський. Припущення Мінського повторив і О.І. Соболевський:

«Котляревській пользовался только трудомъ Осипова <...> переделываетъ строфу Осипова за строфою, удерживая ихъ порядокъ, и ограничивается измѣненіемъ по преимуществу подробностей великорусскаго городского быта подробностями быта малорусской деревни, за опущеніемъ какъ отдѣльныхъ частныхъ, такъ и цѣлыхъ эпизодовъ <...>. Вдобавокъ, Энеида Осипова написана «на вульгарномъ русскомъ языкѣ», а «Энеида» Котляревскаго «на грубомъ малороссійскомъ нарѣчій» [11, с. 172].

У тому ж 1889 році цього питання торкнувся і львівський професор О. Огоновський. Проте думки його багато в чому запозичені у Мінського. Так, галицький вчений писав: «Тая-то Энеида вывороченная на изнанку Осиповымъ, послужила подекуды взирцемъ до писання Енеиды перелицьованою. Видь Осипова переймывъ Котляревскій засновокъ пысанія й особливо сатиричне высмиюванія всякихъ пьяныць: опроче украинскій поеть користувався тою самою формою пысанія, яку выбравъ соби Осиповъ. Се-бо добаваемо въ «перелицьованій» Енеиди Котляревскаго таки сами чотыро-стопови ямбы, зложены въ строфы по десять стричекъ и таке саме рифмоване, що й въ Енеиди Осипова» [8, Т. II, 195].

Отже, реформаторство І. Котляревського полягало в тому, що він дав українській літературі нові художні форми, поставив її в один ряд з літературою російською і тим самим визначив засоби для успішної боротьби за існування. Давши поштовх до розвитку української літератури в складі Російської імперії, І.П. Котляревський зробив те саме і для літератури в Галичині. Його «Енеїда» потрапила туди саме в той час, коли галицька молодь шукала шляхів для свого розвитку. «Произведение нашего поэта показало Галичанамъ, что существуетъ украинское слово, достойное художественной обработки и культивировки; равнымъ образомъ оно показало имъ сразу во направление, какое должна была принять ихъ литература въ своемъ развитіи» [14, 28], – вважав І. Стешенко. Важливим, на думку вченого, було і те, що завдяки творчості інших українських письменників (П. Гулака-Артемовського, Г. Квітки-Основ'яненка), які підхопили ідеї І.П. Котляревського у творенні нової літератури, українське слово утвердилося міцно у своєму статусі.

Джерела та література:

1. Галка І. Обзоръ сочиненій, писанныхъ на малороссійскомъ языкѣ / І. Галка // Молодыкъ. – 1843. – С. 157-185.
2. Дашкевичъ Н. Малорусская и другія бурлескныя (шутливыя) Енеиды / Николай Дашкевичъ // Кіевская старина. – 1898. – № 8. – С. 145-151, 169-188.
3. Дзюба І. З криниці літ : в 3 т. / Іван Дзюба. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 2. – 976 с. : фот.
4. Кошовий. Відчити з історії русько-українського письменства ХІХ віку // Сьвітъ. – 1881. – № 1-2. – С. 56-90.
5. Кулишъ П. Обзоръ украинской словесности / Пантелеймонъ Кулишъ // Основа. – 1861. – № 1. – С. 235-262.
6. Куліш П. Твори: в 2 т. / Пантелеймон Куліш. – К : Дніпро, 1989. – Т. 2 : Чорна рада : Хроніка 1663 року ; Оповідання ; Драматичні твори ; Статті та рецензії / [підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. М. Л. Гончарук]. – 1989. – 586 с. портр.
7. Къ пятидесятилѣтію со дня смерти И.П. Котляревскаго // Кіевская старина. – 1888. – № 11. – С. 374-393.
8. Огоновскій О. Исторія литературы русской : в 3 т. / Омелянь Огоновскій. – Львов, 1887.
9. Петровъ Н. Очерки истории украинской литературы ХІХ в. / Николай Петровъ. – К., 1884. – 473 с.
10. Пыпинъ А. Особая история русской литературы / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы. – 1890. – № 9. – С. 260-279.
11. Соболевскій А. И. Къ юбилею И. П. Котляревскаго / А. Соболевскій // Библиографъ. – 1889. – № 10-11. – С. 162-189.
12. Стеблинь-Каменскій С. Біографія поета Котляревскаго / С. Стеблинь-Каменскій // Сѣверная Пчела. – 1839. – № 146. – С. 62-69.
13. Стешенко І. І.П. Котляревскій въ свѣтѣ критики / Іван Стешенко // Кіевская старина. – 1898. – № 10. – С. 1-32.
14. Стешенко І. І.П. Котляревскій и Осиповъ въ ихъ взаимоотношеніи / Іван Стешенко // Кіевская старина. – 1898. – № 7. – С. 1-82.
15. Чибисовъ. Обзоръ Журналовъ / Чибисовъ // Одесскій Вѣстникъ. – 1861. – № 25. – С. 137-180.